

Tri nove tipologije dječjega romana

Sanja Vrcić-Mataija. 2018. *Hrvatski realistički dječji roman (1991. – 2001.)*. Zadar: Sveučilište u Zadru. 287 str. ISBN 978-953-331-203-3

Vedrana Živković Zebec

Studija *Hrvatski realistički dječji roman (1991. – 2001.)* kao korpus istraživanja uzima realistične dječje romane objavljene u posljednjem desetljeću 20. stoljeća. Autorica odabir građe obrazlaže činjenicama da je navedeno razdoblje nedovoljno istraženo prije svega zbog kratkoga vremenskoga odmaka, nepostojanja periodizacije za suvremenu hrvatsku dječju književnost i nepostojanja ujednačenoga nazivlja. Razdoblje 90-ih godina 20. stoljeća smatra graničnim u periodizaciji zbog izvanknjiževnih promjena, prije svega ratnih zbivanja, ali i tehnološkoga napretka koji je utjecao na percepciju djetinjstva i očekivanja recipijenata, a navedene su se promjene odrazile i na književnu produkciju za djecu. Navedeno je razdoblje ujedno i razdoblje opsežne romaneskne produkcije za djecu i zato je građu potrebno prvo usustaviti. Zbog velike romaneskne produkcije u studiji se analitički pristupa realističkim dječjim romanima 90-ih godina 20. stoljeća, a građu koja se sinkronijski usustavljuje čini 87 romana.

Knjiga je dvodijelno koncipirana. U prvom se dijelu knjige daje teorijski okvir koji uključuje određenje dječjega romana te se razmatra problematika klasifikacije dječjih romana, modusa pripovijedanja, periodizacijskih i stilskih pitanja. Potom se autorica usmjerava na vremenski okvir koji studija uključuje i pokazuje da se u dijelu korpusa dječjega romana 1990-ih pojavljuju odstupanja u odnosu na osnovna poetska određenja dječjih romana što se očituje u strukturnim eksperimentima i složenijoj radnji, kao i prikazu ne uvijek vedroga dječjega svijeta.

U središnjem poglavlju uspostavljaju se tri tipološka modela koji omogućavaju interpretaciju i usustavljivanje odabrane građe. Naglašava se da je nemoguće uspostaviti čistu tipologiju jer nužno dolazi do preklapanja tipova i miješanja skupina, a to se pokušalo izbjeći uspostavom triju kriterija. Prvi je kriterij vezan uz dob književnoga junaka i dječjega čitatelja, drugi uz stupanj modernosti oblikovnih postupaka, a treći uz prevlast narativne figure. Autorica navodi da smisao tako razrađene tipologije „nije u svrstavanju pojedinih djela u određene pretince, već nam nastoji pomoći u razumijevanju načela oblikovanja romana kao i u analizi pojedinačnih romana [...]“ (41). Same tipologije, koje čine generički oblici tipa, podtipa i oblika, uspostavlja na temelju Pelešova modela tumačenja romana i književnoteorijskoga instrumentarija zasnovana na znanstvenim spoznajama semiotike, naratologije, strukturalizma i teorije recepcije.

Prva je tipologija dječjega romana s obzirom na dob implicitnoga čitatelja i književnoga junaka i temelji se na analizi dobne granice dječjega recipijenta odnosno implicitnoga čitatelja i književnoga junaka te omogućava svrstavanje djela u jedan od dvaju književnih podsustava namijenjenih djeci i mladima – dječji roman u užem smislu, namijenjen čitateljima do 12., 13. godine, i adolescentski roman, koji je namijenjen čitateljima nakon 12. ili 13. godine. Romani se, ovisno o namjeni implicitnomu čitatelju, razlikuju i na tematskom i na strukturnom planu.

Druga je tipologija dječjega romana prema oblikovnim postupcima. Slijedeći Gaju Peleša u njegovim teorijskim postavkama i promatrajući razlike na planu izraza i na planu sadržaja, Vrcić-Mataija zaključuje da se raznolikosti uočene na proučavanoj građi mogu promatrati kao stupnjevi modernosti oblikovnih postupaka. Svaku pojedinu stavku plana izraza i plana sadržaja autorica teorijski obrazlaže kako bi mogla znanstveno utemeljiti svoju tipologiju i daljnju analizu. Kada se primijeni navedeni tipološki instrumentarij, može se uočiti postojanje triju tipova dječjega romana prema oblikovnim postupcima: tradicionalnoga, modernoga i postmodernoga. Također, navedeni tipovi mogu biti dječji romani u užem smislu i adolescentski romani.

Najsloženija tipologija, koja je i središnjim dijelom interpretacije odabranoga korpusa, uspostavljena je prema prevladavajućoj narativnoj figuri. Njome se „iščitava položaj dominantne narativne figure – dječjeg i lika adolescenta preko kojih se uočava projekcija djetinjstva, način izgrađenosti dječjeg identiteta, odnosi među vršnjacima, obiteljski i širi kulturološki diskurs pripovjednog vremena“ (64). Četiri su tipa romana uspostavljena prema prevladavajućoj narativnoj figuri: roman družine, roman lika, obiteljski roman i međugeneracijski roman.

U potpoglavljima se naslovljenim prema prevladavajućim narativnim figurama donosi interpretacija pojedinih tipova unutar kojih se prepoznaju podtipovi i oblici koji omogućavaju jasniju i konkretniju interpretaciju i usustavljivanje građe. Pri interpretaciji se primjenjuju i druge dvije uspostavljene tipologije.

Analizu prevladavajućih narativnih figura autorica započinje narativnom figurom družine. Družine su najzastupljenije narativne figure u dječjim romanima jer se družina smatra jednim od ključnih određenja koje roman oblikuju kao dječji i ujedno utječe i na strukturu priče i afirmiranje pojedinačnih osobnosti likova. U potpoglavlju „Roman družine“ na korpusu dječjih romana u užem smislu Vrcić-Mataija uspostavlja tri oblika romana družine: roman ruralnoga identiteta dječje družine, roman urbanoga identiteta dječje družine i roman urbanoga identiteta dječje družine s premještenim prostorom djelovanja.

„Roman klape“ drugo je potpoglavlje i drugi podtip romana družine. Razlika romana klape i romana dječje družine u užem smislu očituje se u razlici dobi i u svjetonazoru likova, ali i dobi implicitnih čitatelja, a posljedično se razlike uočavaju i na planu izraza i na planu sadržaja. Sljedeći je tip roman lika. U tom tipu romana zbivanje nije prevladavajuće. Likovi djece i adolescenata psihološki su profilirani. Oni djeluju unutar neke sredine i socijalnoga konteksta, ali svoju osobnost građe samostalno i ponekad osamljeno.

U potpoglavlju „Obiteljski roman“ Vrcić-Mataija interpretira sociemsku narativnu figuru obitelji koja je česta u dječjim romanima. Devedesetih godina 20. st. pojavljuju se dječji romani s različitim predodžbama dječjih likova i njihovih obitelji, kao i različite obiteljske strukture. Autorica razlikuje dva podtipa obiteljskoga romana s obzirom na implicitnoga čitatelja – dječji obiteljski roman i adolescentski obiteljski roman – sa zasebnim oblicima ovisno o slici obitelji kakva se u romanima projicira: obiteljski roman sa slikom tradicionalne patrijarhalne obitelji, obiteljski roman sa slikom suvremene patrijarhalne obitelji i obiteljski roman sa slikom suvremene liberalne obitelji.

Posljednji tip romana koji se razmatra u odnosu na prevladavajuće narativne figure čine međugeneracijski romani. I u tom je tipu romana u središtu odnos djeteta i odrasle osobe, i također je, kao i prethodni tip, usmjeren na psihološka proživljavanja likova, a manje

na zbivanja. Kao utjecaji odraslih u dječjim se romanima mogu pojaviti članovi obitelji, ali i neki drugi uzori koji utječu na likove poput učitelja, susjeda, rodbine ili društvenih „marginalaca“ do osoba iz svijeta popularne kulture.

U zaključnom se poglavlju ističe da uspostavljanje opisane tipologije i usustavljivanje građe također omogućava uvid u sliku suvremenoga društva i položaj djeteta u njemu. Ova studija vrijedan je doprinos hrvatskoj znanosti o dječjoj književnosti jer s jedne strane interpretira i usustavljuje građu koja je još nedovoljno istraжена, a s druge strane uspostavljene tipologije čine prikladan interpretacijski instrumentarij primjenjiv i na druga razdoblja i korpus romaneskoga stvaralaštva za djecu i mlade.

MemorabiLika: novi časopis u hrvatskoj znanstvenoj publicistici

Marinko Lazzarich

Posljednjih desetljeća bilježimo sustavan rad naših znanstvenika u svim znanstvenim područjima i granama. Većina istraživača djeluje u sklopu svojih matičnih sveučilišta, stoga su naše regije povezane s našim najvećim sveučilišnim centrima, čiji su predstavnici ostavili važan trag u različitim područjima hrvatske kulturne baštine. Može se, dakle, govoriti o hrvatskom znanstvenom regionalizmu. Navest ćemo primjer humanističkih znanosti: osim zagrebačke metodičke škole valja spomenuti i slavonske, dalmatinske, istarske i primorske metodičke krugove koji okupljaju niz značajnih imena hrvatske znanstvene metodike. Možemo li pak govoriti o regionalizmu u hrvatskom izdavaštvu?

Nakon nagloga razvoja sredinom 20. stoljeća znanstvena je komunikacija putem časopisa početkom novoga tisućljeća doživjela nagli pad. Dijelom je to posljedica krize tiskanoga medija u posvemašnjoj digitalizaciji suvremenoga društva, a dijelom i odraz komercijalizacije u tom segmentu izdavaštva. Komercijalni izdavači preuzimaju izdavaštvo sve većega broja znanstvenih časopisa (Hebrang Grgić). Sličnu situaciju nalazimo i u izdavaštvu stručnih časopisa u Hrvatskoj što rezultira sporadičnim izlaženjem pojedinih časopisa ili potpunim gašenjem. Osim znanstvenih časopisa hrvatskih sveučilišta, manji se broj stručnih i znanstvenih časopisa bavi regionalnim pitanjima. Valja izdvojiti pojedine časopise koji bilježe višegodišnji kontinuitet objavljivanja, mahom u izdanju ogranaka Matice hrvatske, poput časopisa za kulturu *Zavičaj* iz Slatine, Virovitičko-podravske županije, zatim *Kulturne baštine* iz Splita, *Zadarske smotre*, ali i relevantnih stručnih časopisa poput *Sušačke revije* iz Rijeke.

Budući da se komercijalizacija izdavaštva negativno odražava na publiciranje časopisa, svaka pojava novijih izdanja raduje čitateljski puk i daje nadu kako zloslutna predviđanja nemaju realnu podlogu. *MemorabiLika* je najnoviji znanstveni časopis čiji je nakladnik Državni arhiv u Gospiću uz potporu Sveučilišta u Zadru. Glavni je urednik Ivica Mataija, dok su u uredništvu zastupljeni eminentni domaći i strani znanstvenici. Časopis simbolično naslovljen s(p)retnom igrom riječi („memoria“ i „Lika“) objavljuje radove iz područja povijesti, kulture, jezika, književnosti i geografije Like. Prvi je broj tiskan krajem 2018. godine. Časopis je namijenjen znanstvenicima, istraživačima, stručnjacima koji su profesionalno zainteresirani tematikom zavičajnosti, povijesti, književnosti, dječje književnosti i kulture, etnografije, ali i čitateljima zainteresiranima za regionalnu problematiku.